

Участь Переяславського полку у воєнних кампаніях Російської імперії

Висвітлюється участь Переяславського полку у воєнних кампаніях, які випали на долю Російської імперії впродовж 1709–1739 рр. Розглянуто кількісні та якісні показники полку, участь у бойових діях

Ключові слова: *Переяславський полк, військовий похід, російський уряд.*

Кардинальні зміни у військово–політичній системі Гетьманщини, зумовлені цілеспрямованою політикою російського самодержавства на знищення автономії України та ліквідацію українських збройних сил, вирішальним чином позначилися на становищі Переяславського полку.

Після поразки І. Мазепи розпочалися репресії проти його прихильників, які не оминули і старшину Переяславського полку. Її позбавляли урядів, «измънничьих маестностей» та відсилали на заслання, а тих, хто не підтримав гетьмана, нагороджували жалуваними грамотами на землі і села. Постраждала сім'я колишнього переяславського полковника І. Мировича, котрий загинув, захищаючи інтереси російського престолу. Причиною стало те, що один із синів полковника – генеральний бунчужний Федір Іванович Мирович – пішов за Мазепою. Двір Ф. Мировича в Києві та маєтність Остролуччя в Баришівській сотні Переяславського полку були надані колишньому брацлавському полковнику Г. Іваненку [1,с.169], який залишився вірним російському уряду. Село Недри Переяславського полку, що частково належало Дмитру Думитрашко–Райчі, відібрали, бо він «явился в измене и в ссылке умре» [2,арк.76]. Цей список можна було б продовжити.

Переяславський наказний полковник Стефан Томара за те, що не підтримав Мазепу, був призначений повним полковником. 14 листопада 1709 р. царською грамотою йому були надані села: Биків, Вороньки, Веприк, Білоцерківка, Козацьке, Красне, Усівка, Кулажинці, а 20 листопада цього ж року гетьман І.Скоропадський додав села Богушкову, Нехайки, Оробіївку, Підставки і Хмільну [1,с.175].

«Решительный указ» Петра I 1709 р., остаточно підпорядкувавши Переяславський полк російському командуванню, перетворив його у складову російської армії, хоча він ще продовжував зберігати багато самобутності в комплектуванні, внутрішній організації, системі забезпечення та командування [3,с.11]. Зваживши на спустошення України, цар звільнив козацькі полки від військових походів до кінця 1709 р., але вже наступного року козаки Переяславського полку, разом з іншими українськими полками, під керівництвом наказного гетьмана Д.Апостола допомагали російським військам штурмувати Ригу [4,арк.3].

20 листопада 1710 р. Туреччина, прагнучи відновити свій вплив у Північному Причорномор'ї оголосила війну Росії. Гетьману І.Скоропадському було дане розпорядження з козацькими полками йти під Переяслав і «...стоять тамо в таком месте, где б могли Украину от неприятельского наступления охранить» [5,с.9]. Згодом, на вимогу київського губернатора Д.Голіцина підрозділи Переяславського, Прилуцького та Чернігівського полків були відправлені на Правобережну Україну, а основний склад війська був направлений до Новобогородицької фортеці для захисту від татар [5,с.10].

На кінець січня 1711 р. Пилип Орлик з 5–ти тисячним загоном запорожців К.Гордієнка, 3–х тисячним загоном поляків – станіславівців під командою київського воєводи Ю.Потоцького та 20–30–ти тисячною буджацько–білгородською ордою Мехмед–Гірея рушив на Правобережну Україну [6,с.30]. Під час походу П.Орлик розсилав листи та універсали, які поширювались і на теренах Переяславського полку. У них гетьман закликав лівобережне козацтво підніматися на боротьбу проти Москви, щоб зробити Україну «назавше самостійною державою».

Козак, який прибув до Переяславського полку з універсалом Орлика, був схоплений і, за наказом канцлера Г.Головкіна, посаджений на палю, а сам універсал – публічно спалений у Переяславі. Не довіряючи населенню Лівобережжя, царський уряд ввів російські війська в міста Лівобережної України, у тому числі, у сотенне містечко Переяславського полку – Золотоношу [6,с.31–32].

Внаслідок наступу П.Орлика від російських військ була звільнена вся територія Брацлавщини. На сторону гетьмана перейшли правобережні полки, у результаті чого його військо зросло до 16–ти тисяч [6,с.32]. Однак, після невдалої облоги Білої Церкви татари покинули табір П.Орлика і заходилися грабувати українські міста і села. Це підірвало авторитет гетьмана серед населення Правобережжя, і він був змушений покинути Україну. Спроба екзильного гетьмана створити козацьку державу обох сторін Дніпра закінчилася невдачею.

Тим часом, російський уряд, готуючись до військових дій проти Туреччини, планував активно використати лівобережні козацькі полки. Спочатку І.Скоропадському прийшов наказ канцлера Головкіна «...поход свой с малороссийским войском к Днепру отправлять...» [7,т.1,с.186] і готуватися дати відсіч наступу турецької армії. Згодом, обравши у війні з Туреччиною наступальну тактику, з метою відволікти турецькі сили від напрямку основного удару, Петро I планував направити гетьмана Скоропадського із 20–ма тисячами козаків разом з російськими полками І.Бутурліна вздовж Дніпра до Кам'яного Затону, а потім – вглиб Криму.

Навесні 1711 р. розпочався Прутський похід російської армії на чолі з Петром I на Молдову, а українське військо вирушило в Крим. Переяславський полк у складі війська І.Скоропадського взяв участь у цій кампанії. «И поход свой забираешь в Полк Переяславский и к побережью, и что ... по присланному ц. в. указу, велено отправитъ за Днепр в армию к Волоским границам с господином полковником миргородским 4.000 число людей из регименту Вашего, а с 20.000 регименту – ж Вашего войсками велено ... стоять на той стороне у Днепра...» – повелівав Д.Голіцин у листі від 6 квітня 1711 р. до гетьмана Скоропадського [8,с.168]. У складі 20–ти тисячного українського війська Переяславський полк 30 травня відійшов від гирла р.Ворскли і розпочав переправу через пороги Дніпра. Разом із військом Скоропадського виступили сім піхотних і драгунських полків під керівництвом генерала Бутурліна, загальною чисельністю 7,2 тисячі чол. [6,с.38]. Лише на початку липня об'єднане військо підійшло до Кам'яного Затону, а далі вирушило до Перекопу. Однак, відсутність провіанту при переході через степи виснажила армію та призвела до масового дезертирства козаків і солдат, що підірвало її боєздатність. Наприкінці липня Переяславський полк разом з іншими козацькими полками змушений був повернути назад.

Потерпівши поразку у Прутській баталії, Росія за так званим Прутським трактатом зобов'язувалася вивести свої війська з Правобережної України, а також зруйнувати нещодавно збудовані фортеці: Таганрог на Азовському морі, Кам'яний Затон на Дніпрі та Новобогородицьку фортецю в гирлі р.Самари. Козаки Переяславського полку взяли участь у зруйнуванні укріплень Новобогородицької фортеці – «Самар разорили» [4,арк.3].

9 грудня 1711 р. турецький султан вдруге оголосив війну Російській імперії, у результаті чого козацькі полки І.Скоропадського отримали наказ посилити сторожову службу – «...дабы имели опасность и крепкие караулы и раз'езды чинили, дабы татары, внезапно напав, зла не учинили» [7,т.2,с.46].

У грудні російський уряд організував примусове переселення жителів Правобережжя на лівий берег Дніпра. За царським указом, у першу чергу, переселялися правобережні козацькі полки: «Тамошним же полковникам с полковою, сотенною и рядовою козацкою старшиною, с женами и детьми их и с их движимими пожитки на жилища перейти в Малую Россию, в тамошние полки, где кто пожелает» [9,т.XI,с.150–151,243]. Козаки Переяславського полку допомагали «з Полской с области в Российские границы людей обретать» [10,арк.]. Протягом 1711 – 1714 рр. на Лівобережжя були переселені всі правобережні козацькі полки. Зокрема, козацтво Канівщини оселилося переважно в Іркліївській сотні Переяславського полку [11,с.236]. Варто зауважити, що в результаті цих переселень розпочалася друга хвиля проникнення та захоплення старшинських урядів у Переяславському полку вихідцями з південнослов'янських

країн. Зокрема, після 1711 р. в полку з'явилися вихідці з Балкан – Славуї Требинський, Стефан Афендик, Василь Танський та інші. Російський царизм енергійно використував «сербський елемент» у своїй кадровій політиці. Наприклад, сербський воєвода С.Требинський «за те показаніє служби и утрату пожитков» у 1716 р. царським указом був призначений іркліївським сотником і отримав право мати «на пропитаніє деревню». У 1731 р. він, випрошуючи для себе нові маєтки, так описував свій матеріальний стан: «... въ помянутой сотнѣ живу убожественно и имью тилко маленькое селце, которое на урядъ сотничества надлежить» [12,с.252–253]. Протягом наступних десятиліть Требинські, скуповуючи та захоплюючи ґрунти, стали одними із найбагатших родин південної Переяславщини.

Іноземці, щедро обдаровані старшинськими урядами та маєтностями, ставали слухняними виконавцями царської політики в козацьких полках. За влучним висловом Д.Дорошенка, – «поводилися на Україні, як у завойованому краю...» [13,с.392].

Указом від 8 квітня 1712 р. Петро I, зважаючи на перспективи відновлення воєнних дій з Туреччиною і побоюючись заворушень «мазепинців» у Гетьманщині, наказав гетьману Скоропадському: «...всех изменников, которые ныне в турецкой стороне... в отечество свое не возвратились и имян их роспись при сем прилагаетца, жён, матерей, детей их и братьей выслать к Москве за присмотром и велеть тамо жить покамест опасность с турецкой стороны минется» [14,с.764]. До Москви була відправлена Пелагея Захарівна Голуб, вдова полковника І.Мировича, та її сини – брати Федора Мировича, котрий при гетьмані П.Орлику обіймав посаду генерального осавула.

Російський уряд проводив значні військові приготування на Лівобережжі: укріплювалася Києво–Печерська фортеця, проводилися роботи по «городовой починке» фортеці в Переяславі та інших містах. У 1712 р. частина Переяславського полку була задіяна на будівництві наплавного моста для переправлення військ через Дніпро біля м. Лоєва, а потім – на будівництві фортифікаційних споруд у Києві, зокрема, подовжували фашинні укріплення вздовж р. Либідь – «над Днепром от Верхнего города по уз Лебеди делали вал» [4,арк.3], а також зміцнювали вали Київської фортеці та Подолу.

29 квітня 1713 р. фельдмаршал Б.Шереметьєв велів переяславському полковнику С.Томарі «...раз'езды, пасы и форпосты по реке Днепру, и в прочих местах, где есть опасность от неприятеля, содержатъ обще в крепком осмотрении» [7,т.1,с.51]. Гетьману Скоропадському було наказано в разі підходу турецької армії до Дніпра, не допускати її до переправ. Однак, Туреччина не наважилася розпочати воєнні дії, і в червні 1713 р. уклала з Росією Андріанопольський мир на 25 років.

Уклавши мир із Туреччиною і позбавившись таким чином загрози втрати України, не маючи віднині нагальної потреби у військовій силі українських козацьких полків, Петро I вирішив повести широкомасштабний наступ на українське військо. О.Грушевський зауважував, що перехід Мазепи на сторону Карла XII призвів до радикальних змін «поглядів воєнних діячів Петра I на воєнне значення та здібність козацьких кадрів – спеціально в справі вживання козаків до незвичних фортифікаційних робіт» [15,с.29–30]. Щодо України, царський уряд проводить політику систематичного нищення військових сил, здатних до оборони рідної землі. Десятки тисяч українських козаків виганяють на тяжкі примусові роботи: копати канали навколо Ладозького озера, будувати на фінських болотах столицю Петербург, копати лінію укріплень на далекому півдні понад Каспійським морем на Кавказі [13,с.395] тощо.

У 1716 р. 10 тисяч козаків із Переяславського та інших шести лівобережних полків під проводом генерального хорунжого Івана Сулими змушені були працювати на прокладанні каналу між Волгою і Доном біля Царицина для оборони кордонів російської держави від Кубанської орди [16,с.420]. У 1718 р. Переяславський полк на чолі із Славуєм Требинським ще перебував на «линии Царичанской» [17,арк.447].

У жовтні 1718 р. за царським указом розпочалося будівництво каналу в обхід Ладозького озера, який повинен був з'єднати р. Волхов з Невною. У листопаді цього ж року Петро I видав указ, за яким на каналні роботи з Київської губернії відправлялися один козак із семи дворів.

У 1721 р. «ходило комендированных козаков по указу десять тысяч, опроч кошеваров, в Ладогу, на дело канала от Новой Ладоги до Слюсенбурха делаючагося, при полковнику чернеговском Павлу Полуботку, также при хоружому еноралному Івану

Сулиме и при полковнику лубенскому Андрею Марковичу...» [18,с.100]. Не дійшовши до Ладозького озера, Іван Сулима помер – «...волею Божією труда оставя, умре, а тело его ... веленно при конвои отпустить въ Малую Россію...» [19,с.6], його було поховано в родовому маєтку – с. Сулимовці Бориспільської сотні Переяславського полку.

У поході до Ладоги з переяславської козацької старшини брали участь: полковий осавул Лука Васильович, полковий писар Павло Черняхівський, полковий сотник Іван Добронизький, воронківський сотник Василь Берло, значковий товариш Яків Михайлович [19,с.83] та багато інших. На будівництві Ладозького каналу від тяжкої праці, незвичного холодного клімату, нестатку харчів та одягу, різних хвороб загинуло до 30 % козаків – «... козаков теж рядовых, з числа десятитисячного, не повернулися в доми – умерло три тысячи» [18,с.100].

Розпочавши війну з Персією, російський цар влітку 1722 р. вирушив у похід під Дербент, залучивши до нього 10 тисяч лівобережних козаків під проводом наказного гетьмана миргородського полковника Д.Апостола [20,с.96]. Прикметно, що Д.Апостола в цей похід призначив особисто Петро І, перебираючи, таким чином, на себе прерогативу призначення на вищі посади в Гетьманщині. «...Въ Первомъ Дербенскомъ походе» переяславським «полковникомъ наказнымъ» був іркліївський сотник С.Требинський [17,арк.447] (він же був наказним полковником над козаками і компанійцями (600 чол.), посланими до фортеці Святого Христа, де перебував 2 роки).

Незабаром для участі в боях на р. Сулак (Дагестан), у так званий Терський похід, було вислано ще 10 тисяч українських козаків на чолі з лубенським полковником Андрієм Марковичем. Тільки під час повернення з походу померло 350 козаків [21,с.15].

Про становище козацьких полків у травні 1723 р. свідчить відповідь ГВК на настійні вимоги Малоросійської колегії прислати козацькі реєстри: «А рядових козаків, скільки їх у полках усіх є, невідомо в який спосіб можна зреєструвати, тому що в минулому році в походи виправлені звідтіль не повернулись; інші тепер піші у доми волочаться; інші цього року в похід вийшли, а численні повмирили, ще інші із Малоросії і геть пішли» [22,с.35].

У червні 1723 р. до ГВК надійшов указ «старшині генеральній і всьому війську малоросійському» виступати в похід під командуванням князя М.Голіцина. Полки вирушили до р. Коломаку, але Малоросійська колегія не дала війську «належних до походу військових знаків: прапора, котлів та іншого і без прибору та артилерійського запасу, як раніше було прийнято генералітету Запорозького війська відбувати марш» [22,с.40], змушуючи, таким чином, козацьке військо виступити не як автономна одиниця, а як складова царської армії.

Переяславський полк брав участь і в Гілянському поході 1725 р. Указом ГВК командиром малоросійських полків був призначений бунчуковий товариш Семен Лизогуб [23,арк.1]. Джерела зберегли імена козацької старшини полку, яка брала участь у цьому поході, зокрема, це були значкові товариші Михайло Ревуцький, Іван Адаменко, Василь Зеленський, Іван Зоценко, Яків Безбородько, Мирон Лютий [24,арк.319] та інші. У 1725 р. під Дербентом перебувало 6 790 козаків, з них загинуло та померло від різних хвороб 5 183, хворими та покаліченими додому повернулося біля тисячі, тільки 646 козаків були здоровими [25,с.25].

У першій чверті XVIII ст. козаки Переяславського полку поділялися на «козаковъ коннихъ» і «козаковъ пьшихъ». За даними Д.Бантис–Каменського в 1723 р. у 17 сотнях Переяславського полку нараховувалося 2 188 піших і 4 512 кінних козаків [16,с.584]. Як бачимо, група кінних козаків полку вдвічі переважала піших. Козаки повинні були виступати в похід укомплектовані зброєю («в ружю, пороху, пулях, свинцю»), спорядженням та провіантом, яким самі себе забезпечували та двома кіньми. Аналіз реєстрів Переяславського полку XVIII ст. свідчить, що в походи ходили переважно «конные и оружейные» козаки, а піші козаки, які не мали змоги вийти в похід на коні, використовувалися для прикордонної сторожової служби, служби на форпостах, «військової пошти» тощо. Наведені статистичні дані таблиці 1, складеної на основі ревізії Переяславського полку 1726 р. (найбільш ранньої з відомих ревізій полку XVIII ст.) показують, що на 1726 р. з 11 сотень полку в поході перебувало від 5 % до 17 % їхнього складу.

**Кількісний та відсотковий склад козацького населення
Переяславського полку за ревізією 1726 р.***

Сотня	Можні козаки	Убогі козаки	Вдови	У поході	Відсотковий склад козаків, котрі перебували в поході, %
1–полкова	244	171	4	22	5%
2–полкова	345	217	–	83	15%
Іркліївська	289	677	69	118	12%
Яготинська	59	151	–	–	–
Березанська	90	176	17	–	–
Терехтимирівська	104	64	–	23	14%
Баришівська	68	101	–	–	–
Леплявська	57	121	25	13	7%
Воронківська	124	225	36	–	–
Басанська	79	162	26	–	–
Гельмязівська	255	123	25	55	14,5%
Піщанська	79	84	40	28	17%
Золотоніська	230	242	68	56	12%
Бубнівська	86	105	32	22	11,5%
Бориспільська	71	132	23	–	–
Домонтівська	47	45	21	13	14%
Кропивнянська	270	300	74	49	8,5%
УСЬОГО:	2497	3096	460	487	–

* Пораховано автором на основі матеріалів ІР НБУ. – Ф.1. – №54337. – Арк.1 – 151.

Ревізія 1726 р. дає можливість також визначити точну кількість козаків (заможних та убогих) і козацьких вдів (Див. Табл. 1.). За нашими підрахунками, без козаків, котрі перебували в поході, та вдів, козацьке населення в 909 населених пунктах Переяславського полку становило 5 593 особи. Найбільшими за кількістю козацького населення (без вдів) були сотні: Іркліївська, Кропивнянська, 2–а полкова, Золотоніська (більше 500 чол.), а найменшими – Терехтимирівська, Баришівська, Леплявська, Піщанська, Домонтівська (менше 200 чол.). Усі інші сотні мали козацьке населення від 200 до 500 чол. [24,арк.1 – 151].

Переважну більшість серед населення міст та містечок Переяславського полку (Яготин, Березань, Бориспіль, Воронків, Гельмязів, Піщане, Золотоноша, Кропивна, Іркліїв, Лепляве) становили козаки. Із 2 020 сімей козаків, що проживали на згаданій території, заможні становили 823, убогі – 998 (не враховуючи вдів).

Ревізія 1726 р. дозволяє також зробити висновки відносно структури полку та його територіально-адміністративного устрою. Полк складався із 17 сотень, найменшими з яких за кількістю куренів були Піщанська (2), Домонтівська (3), Леплявська та Бубнівська (4). Найбільшими – Яготинська, Іркліївська (22) та Басанська (21). Інші сотні нараховували від 7 до 19 куренів. Деякі курені належали одночасно до різних сотень. Наприклад, курінь с. Сошників частково належав до 1-ї полкової сотні, а частково – до Воронківської [26,с.45].

Окрім військових походів та «каналних робіт», козаки Переяславського полку залучалися також до прикордонної сторожової служби. З метою прикриття кордонів козаків виставляли варту, організовували роз'їзди і патрулі; на лісистих ділянках закладали засіки, блокгаузи та редути. З козаків полку формувалися також вартові команди – пікети, які несли аванпостову службу на форпостах вздовж Дніпра. У 1732 р. команда козаків Переяславського полку на чолі із Семеном Сулимою (баришівський сотник з 1729 р. [27,арк.1]) декілька місяців перебувала «...на пекете при реке Днепре подъ Койловомъ и подъ Каневомъ» [19, с. 6]. Зауважимо, що форпости були виставлені не стільки для оборони від можливого ворога, стільки з метою перешкоджати переходам населення з Лівобережжя в межі Речі Посполитої: «... ни единой души въ слободы, или за границу, отсюда для житла запускающейся, не пропускали бь...» [28,с.306].

Джерела свідчать про намагання російського царизму в першій чверті XVIII ст. встановити тотальний контроль над козацькими полками, що, у першу чергу, виявилося в контролі за призначенням на старшинські уряди. Указом від 22 січня 1715 р. Петро I заборонив обрання козацьких старшин на уряди в полках і сотнях вільним голосуванням, без попереднього погодження зі стольником Ф.Протасьєвим та прямого дозволу самого царя. На уряди могли розраховувати лише «верные и достойные» старшини, які довели свою вірність російському престолу [28,с.275–276]. Після смерті в 1715 р. переяславського полковника Стефана Томари, декілька років у полку не було «совершенного полковника», а були лише наказні: Томара Василь Степанович (1715 р.), Гулак Іван (1715 р.), Сулима Іван (1721 р.), Чарушинський Антін (1722р., 1723 р.), Коломійченко Лукаш Васильович (1721 р., 1723 р.), Данилович Іван (1721 р., 1723 р.), Кирпич Іван (1723 р.), Карпека (1724 р.) [29,с.58;30,с.7,80–81,271], які постійно змінювалися та перетасовувалися.

У липні 1722 р., після смерті І.Скоропадського, Петро I заборонив обирати нового гетьмана. У січні 1723 р. наказний гетьман П.Полуботок отримав указ Сенату про призначення в українські міста комендантів із окупаційними полками. Зокрема, у Переяслав призначався комендантом підполковник І.Яковлев, котрий повинен був контролювати діяльність полкової та сотенної старшини Переяславського полку. Малоросійська колегія, у доповнення до указу, веліла, щоб полковники тих міст, де будуть коменданти «без всякої остановки исполняли» їх розпорядження [1,с.182]. Намагання запровадити комендантські форми правління в Переяславі та інших лівобережних містах розглядалося царизмом як початок реформи місцевого самоврядування – планувалося поступове переміщення комендантів на полковницькі уряди.

30 січня 1723 р. до Сенату відправилися представники українських козацьких полків, серед яких був сотник Переяславського полку Іван Добронизький. Вони повезли із собою петицію із 8 пунктів, основними з яких було прохання про обрання повного гетьмана та призначення на полкові вакансії місцевих заслужених старшин. 24 травня в Санкт-Петербург вирушила експедиція в складі: переяславського наказного полковника Івана Даниловича, стародубського наказного полковника Петра Корецького, військового товариша Дмитра Володковського, гадяцького полкового судді Григорія Граб'янки та старшого військового канцеляриста Миколи Ханенка. Козацька старшина знову просила про вибори гетьмана та про призначення полковників на вакансії в Переяславі, Стародубі та Полтаві [22,с.28,36]. У відповідь Петро I видав указ, яким, фактично, оголошував про ліквідацію гетьманства: «Всем ведомо, что с Богдана Хмельницкого до Скоропадского все гетманы явились изменниками, от чего много потерпело государство Русское, особенно Малороссия, и потому надобно приискать в гетманы верного и надежного человека ... определено правительством, которому надлежит повиноваться и не докучать насчет гетманского выбора» [31,с.410]. Указом від 29 квітня 1723 р. Петро I скасував владу гетьмана як командуючого козацьким військом,

передавши її генералові М.Голіцину, котрий очолював російські війська в Україні. Усе це – складові політики російського царизму на ліквідацію автономії Гетьманщини та знищення українського козацького війська.

Репресії російського уряду, правління Малоросійської колегії та інші прояви політики царизму на обмеження автономії України, викликали протест серед козацтва та козацької старшини Переяславського полку. Зокрема, старшина полку підтримала «Коломацьку чолобитну», яка була підписана переяславським наказним полковником Антоном Чарушинським, полковим обозним, хорунжим та всіма 17 сотниками полку [32,с.210]. За підтримку опозиційно налаштованого наказного гетьмана П.Полуботка та «Коломацької чолобитної» було проведено арешти серед козацької старшини. Генерал–майор О.Рум’янцев, котрий терміново прибув в Україну для боротьби з опозицією, призначав на старшинські уряди росіян, або вірних російському престолу осіб. Вибір повного полковника в Переяславі був відкладений на невизначений час. Лише після смерті Петра I в 1726 р. був призначений повний переяславський полковник. Ним виявився іноземець Василь Танський, який вірно служив російському престолу та відзначався неймовірною жадобою до збагачення.

У 30–х рр. XVIII ст. козаки Переяславського полку в складі козацького війська продовжували воювати «нещадя живота свого» за інтереси Російської імперії. За підрахунками В.Кривошеї козаки полку складали 2,3 % всього козацтва Гетьманщини і це був найвищий показник серед полків [33,с.315]. З введенням наприкінці 1733 р. російських військ до Польщі для боротьби з прихильниками претендента на польську корону С.Лещинського, Переяславський полк взяв участь у так званих Польських походах. У першому Польському поході під загальним керівництвом генерального обозного Якова Лизогуба були задіяні козаки 1–полкової, 2–полкової, Терехтимирівської, Воронківської, Бориспільської, Баришівської, Басанської, Березанської, Леплявської, Піщанської, Домонтівської, та Гельмязівської сотень Переяславського полку під командуванням переяславського полкового осавула Луки Васильовича. У другий Польський похід 1734 р. «конные и оружейные» козаки цих же сотень вирушили на чолі з прилуцьким полковником Гнатом Галаганом, значковим товаришем Петром Карповим та бориспільським сотником Стефаном Афендиком, а в третій 1734 р. – під орудою терехтимирівського сотника Сави Гриневича [34,арк.1–9]. Участь козаків полку в цих походах відображено в статистичних даних таблиці 2.

Табл.2.

Участь козаків Переяславського полку в польських походах 1733 – 1735 рр.*

Сотня	Мобілізовано			Повернулося протягом 1733–1735 рр.	Залишалось в Польщі на листопад 1735 р.	Померло і загинуло
	1 Польський	2 Польський	3 Польський			
1 полкова	68	12	21	40	61	–
2 полкова	119	31	22	62	110	–
Терехтимирівська	10	9	7	14	12	–
Воронківська	70	18	15	22	63	18

Бориспільська	77	56	17	77	73	–
Баришівська	49	10	11	17	49	4
Басанська	102	32	10	27	117	–
Березанська	30	20	8	26	29	3
Леплявська	41	6	–	10	33	4
Піщанська	37	24	6	10	52	4
Домонтівська	22	12	6	12	18	10
Гельмязівська	66	69	14	42	89	18
УСЬОГО:	691	299	137	359	706	61

* Пораховано автором на основі архівних фондів: ЦДІАК України. – Ф.51. – Оп.3. – Спр.19366. – Ч. I. – Арк. 1 – 15.

Статистичні дані засвідчують, що в польських походах із 12 сотень Переяславського полку було задіяно 1127 козаків. З них на 1735 р. в Польщі залишалось 706 козаків, протягом 1733 – 1735 рр. повернулося в Україну – 359, померло та загинуло – 61.

Одночасно з польськими походами Переяславський полк був задіяний на фортифікаційних роботах у спорудженні Української лінії – системи прикордонних укріплень для оборони від нападів кримських та ногайських татар, будівництво якої за наказом імператриці Анни Іоаннівни розпочалося в 1731 р. У цьому році на будівництво Української лінії було вислано 20 тисяч лівобережних козаків, усього планувалося залучити 61 387 козаків [35,с.160]. У 1732 р. у першій так званій Лінійний похід Переяславський полк вирушив під орудою полкового осавула Якова Михайловича Пилипенка та загальним керівництвом прилуцького полковника Гната Галагана. Це були козаки з тих же 12 сотень полку, які повернулися з театру воєнних дій в Польщі. Наступного року до 10-ти тисячного загону лубенського полковника Павла Апостола було включено козаків Переяславського полку на чолі з березанським сотником Семеном Яковичем Безбородьком та золотоніським сотником Костянтином Леонтовичем [35,арк.1–15].

«Конные и оружейные» козаки полку були залучені до охорони будівництва, а піші – до земляних робіт, зокрема, в 1732 р. копали лінію та будували фортеці й редути на р. Орелі.

Ститистичні дані таблиці 4.3. свідчать, що у першому поході було задіяно 1 085 козаків, а в другому – 609. Майже всі вони перебували в охороні.

Табл.3.

Участь козаків Переяславського полку в лінійних походах у 30-х рр. XVIII ст.*

Сотня	1 Лінійний	2 Лінійний	В охороні / %	На лінійних роботах / %
1 полкова	184	54	209/87,8	29/12,2
2 полкова	205	139	337/98	7/2
Терехтимирівська	73	25	95/97	3/3
Воронківська	130	64	188/97	6/3
Бориспільська	26	40	63/95,5	3/4,5
Баришівська	46	36	80/97,6	2/2,4
Басанська	46	147	187/96,9	6/3,1
Березанська	54	23	75/97,4	2/2,6
Леплявська	68	9	74/96,1	3/3,9
Піщанська	54	36	87/96,7	3/3,3
Домонтівська	30	2	32/100	–

Гельмязівська	169	34	196/96,6	7/3,4
УСЬОГО:	1085	609	1623/95,8	71/4,2

* Пораховано автором на основі архівних фондів: ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 19366. – Ч. I. – Арк. 1 – 15.

На думку Д.Багалія, на кожний з лівобережних полків (за винятком Полтавського і Миргородського) кількість козаків, взятих на будівництво Української лінії, коливалася від 10 до 15 % загального складу полку [36,с.30]. Статистичні дані таблиці 4.4. свідчать, що із 12 сотень Переяславського полку на Українській лінії перебувало від 16,9 % до 44,8 % складу сотень, а всього на 1735 р. у походах перебувало від 28 % до 52 % їхнього складу.

Табл.4.

Кількісний та відсотковий склад козаків Переяславського полку, котрі перебували в походах на листопад 1735 р.*

Сотня	Загальна кількість козаків	Загальна чисельність дворів	Перебувало на будівництві Української лінії	Відсотковий склад, %	Загальна кількість козаків у походах	Відсотковий склад, %
1 полкова	692	544	238	34,4	328	47
2 полкова	897	620	344	38,4	434	48
Терехтимирівська	225	212	98	38,4	118	52
Воронківська	526	384	194	36,9	236	45
Бориспільська	335	290	66	19,7	161	48
Баришівська	251	209	82	32,7	107	43
Басанська	533	411	239	44,8	247	46
Березанська	458	360	77	16,9	111	40
Леплявська	217	178	77	35,5	98	45
Піщанська	274	215	90	32,8	107	39
Домонтівська	159	123	32	20,1	44	28
Гельмязівська	676	478	203	30	269	40
Золотоніська	716	583	–	–	–	–
Кропивнянська	705	598	–	–	–	–
Іркліївська	1186	1065	–	–	–	–
Бубнівська	279	239	–	–	–	–
Яготинська	513	352	–	–	–	–

* Пораховано автором на основі архівних фондів: ЦДІАК України. – Ф.51. – Оп.3. – Спр.19366. – Ч.І. – Арк.1–15.

Крім того, козаки цих же сотень були задіяні для служби на Васильківському форпості та прикордонній службі по Дніпру. Збереглися відомості про масові втечі козаків з Української лінії [37,арк.1–5].

Російський уряд продовжував наступ на «права та вольності» українського козацтва. У 1734 р., у черговий раз скасувавши гетьманство на Лівобережній Україні, уряд провів ревізії козацької старшини лівобережних полків, щоб впевнитись у її вірності російському престолу. Така ревізія була проведена і в Переяславському полку. Указом від 8 серпня 1734 р. російський уряд регламентував кількість значкових товаришів у козацьких полках. Зокрема, у Переяславському полку їх чисельність обмежувалася 50 особами [38,с.171], усі інші мали записуватися рядовими козаками.

Згідно наказу О.Шаховського, котрий очолював «Правління гетьманського уряду» в Україні, у 1735 р. козаки Переяславського полку, як і інших «малороссийских полков», були поділені на «виборних» і «підпомічників». З полку були вилучені збіднілі козаки, котрі не могли забезпечити себе належним військовим спорядженням. За матеріалами ревізії 1736 р. в 9 лівобережних полках (крім Полтавського) збіднілі козаки становили понад 60 % їх загальної кількості [33,арк.–2].

Про кількісне співвідношення виборних козаків та підпомічників полку за ревізією 1743 р. свідчать дані наступної статистичної таблиці.

Табл. 5.

Кількісний та відсотковий склад козаків Переяславського полку за ревізією 1743 р.*

Сотня	Виборні козаки	Відсотковий склад, %	Підпомічники	Відсотковий склад, %
1–полкова	151	40,3	224	59,7
2–полкова	248	58,6	175	41,4
Терехтимирівська	31	31,6	67	68,4
Воронківська	73	35,6	132	64,4
Бориспільська	69	33,6	136	66,4
Баришівська	70	47,9	76	52,1
Березанська	110	39	172	61
Басанська	139	34,4	265	65,6
Яготинська	173	58,6	122	41,4
Гельмязівська	174	50,7	169	49,3
Золотоніська	191	51,2	182	48,8
Кропивнянська	200	52,6	180	47,4
Іркліївська	446	61	285	39
Піщанська	56	41,2	80	58,8
Домонтівська	28	56	22	44
Бубнівська	50	45	61	56
Леплявська	29	76,3	9	23,7
УСЬОГО:	2238	48,7	2357	51,3

*Пораховано автором на основі матеріалів ІР НБУ. – Ф.ІІ. – № 1996. – Арк. 481.

З таблиці видно, що в 17 сотнях Переяславського полку нараховувалося 2 238 козаків виборних і 2 357 підпомічників. У 1751 р. в Переяславському полку було 2 267 дворів виборних козаків і 2 616 дворів підпомічників. Усе це вказує на поступове зростання в полку чисельності категорії збіднілих козаків.

Козаки Переяславського полку неодноразово чинили опір наступу російського самодержавства на їх «права та вольності». Так, у 1745 р. в полку визрів конфлікт відносно призначення баришівського сотника. Після того, як баришівський сотник С.Сулима в 1737 р. став полковим обозним, на його місце «без вибору» (отамани і козаки сотні перебували в Кримському поході) був призначений Григорій Лизакевич, «не имеющий к его прожитию

грунтов и промислов» (на думку М.Слабченка, – саме земельна власність у полку робила претендента на посаду повноцінним полчанином [39,с.14–15]). Сотник Лизакевич віднімав у козаків ґрунти; займався вирубкою лісу, що перебував у козацькій власності; чинив великі побори на судах; використовував козаків на власних роботах; «по неукротимому свирепству побоями мучителними изувечивал казаков» [40,арк.421].

Козаки, не бажаючи бачити сотником Лизакевича і посилаючись на право «по войсковому обыкновенію, вольными голосами» обирати сотників, просили призначити на цей уряд військового канцеляриста Івана Лебеда або бунчукового товариша Григорія Іваненка. ГВК, у свою чергу, пропонувала трьох вакантних сотників: Івана Котляревського, Івана Згуркова чи Івана Пирятинського. Проте, за підтримки генерал–фельдмаршала фон Гессена, графа О.Рум'янцева, генерального прокурора князя М.Трубецького та генерал–лейтенанта І.Бахметьєва на цю посаду Сенатом був призначений Давид Афендик [40,арк.423].

Очевидно, що російський уряд та вельможі, втручаючись у внутрішньополкове життя, контролювали призначення на уряди в полку, ігноруючи давнє право козаків самим обирати сотників зі свого середовища.

Прикладом використання Переяславського полку в інтересах російського самодержавства може слугувати його участь у російсько–турецькій війні 1735 – 1739 рр. У червні 1735 р. з Польщі був відкликаний генерал–фельдмаршал Мініх для організації боротьби проти Кримського ханства. 18 червня 1735 р. О.Шаховський отримав указ про підготовку лівобережних козацьких полків до військових дій проти Криму. Незважаючи на те, що значна частина Переяславського полку перебувала в Польщі, він теж був залучений до походу. У жовтні козаки полку під орудою полкового осавула Якова Пилипенка вирушили в «Первый Крымский Походъ» [4,арк.4] проти Ногайської орди. Українські козацькі полки на чолі з генеральним обозним Яковом Лизогубом у складі російської армії (через хворобу Мініха нею командував генерал–поручик М.Леонтьєв), дійшовши до р. Кінські Води, розгромили загони ногайських татар і рушили далі по Дніпру до Кам'яного Затону. Однак, погана організація походу, що розпочався восени, передчасні морози і сніг, нестача зеленого корму для коней (у гетьманських козаків загинуло 12 тисяч коней [13,с.421]), хвороби й епідемії обірвали цей похід. Переяславські козаки, втративши коней, «...в холод пьшь зеледво в домъ свой возвратили» [10,арк.1].

Наступного року бойові дії відновилися. Генерал–фельдмаршал Мініх планував залучити до походу 16 тисяч гетьманських козаків, у тому числі Переяславський полк мав виставити 1 874 козаків [41,с.21–22]. Крім того, кожен полк мав відрядити до Царичанки, де зосереджувалися козацькі війська, додатково по 100 козаків для заміни хворих та небоєдатних. Результати перевірки показали, що прибуло лише 12 730 погано озброєних козаків, половина з яких була без коней [13,с.436]. Ухиляння козацької старшини від служби змусило ГВК видати указ, за яким старшина могла втратити маєтки в разі відмови вирушити в похід.

Переяславський полк виступив у похід у складі так званої Дніпровської армії, що повинна була захопити Крим. На чолі полку стояли: наказний полковник Василь Томара, полкові осавули Яков Пилипенко та Григорій Лукашевич, полковий хорунжий Григорій Моцок [41,с.21–22;42,с.188]. Українські козаки виявили героїзм, вброд перейшовши Гниле море і вдаривши в тил ворога. У «...сражении с неприятелем На Чорной Долине» [10,арк.2] брав участь і Переяславський полк.

Вступивши в Крим у складі армії генерал–фельдмаршала Мініха, козаки Переяславського полку взяли активну участь у «...добутии крымских крепостей Перекопу, Козлова, Бахчисарая...» [10,арк.2]. Однак, знову у результаті нестачі провізії і хвороб, козацьке військо зі значними втратами мусило спішно відступати. Переяславський полк, при поверненні від ханської столиці Бахчисарая, мав значні сутички з ворогом [10,арк.2]. Під час походу загинуло 50 % козацького війська (2 тисячі – у боях, інші – від хвороб) [8,с.179].

Чергова активізація воєнних дій розпочалася навесні 1737 р. Генерал–фельдмаршал Мініх на чолі Дніпровської армії планував взяти Очаків; Донська армія під керівництвом генерал–фельдмаршала П.Лассі направлялася на Кримський півострів. У команду Мініха з Переяславського полку призначалися 1 254 козаки. У березні 1737 р. ГВК визначилася з командирами загонів гетьманців: Кримський похід – генеральний хорунжий Я. Горленко,

Очаківський похід – генеральний суддя І.Борозна (згодом його змінив Я.Лизогуб). Мобілізація козаків Переяславського полку для Очаківського походу проходила в місті Кобиджу, куди полк прибув (з полковим обозним Семеном Сулимою і хорунжим Дмитром Прохоровичем на чолі) для перевірки особового складу [41,с.24–25].

Незабаром, через забаганку Мініха, котрий хотів бачити миргородського полковника В.Капніста у своїй команді, Переяславський полк передислокувався до армії фельдмаршала Лассі, замінивши там Миргородський полк. У червні Переяславський полк у складі Донської армії форсував Сиваш і вступив на Кримський півострів. У липні було захоплено м. Карасубазар, але знову нестача провіанту та хвороби змусили армію Лассі залишити Крим. За жертви, які поніс Переяславський полк у цьому поході, від генерал–фельдмаршала Лассі «... какъ прочіимъ полкамъ, так и полку Переясловскому аттестуеъ ... похвалній листъ» [19,с.7]. Очолювали в поході 1737 р. полк обозний С.Сулима і хорунжий Д.Прохорович [42,с.189].

У 1738 р. Переяславський полк під орудою Семена Сулими брав участь «въ походе Приднестрянскомъ Бендерскомъ» [4,арк.4]. За розпорядженням ГВК він разом із Прилуцьким, Київським, Миргородським, Полтавським та Чернігівським полками знаходився під командою генерального осавула Федора Лисенка в складі армії Мініха. Бубнівську сотню в поході очолювали: сотник Михайло Прохорович, сотенний хорунжий Кирило Макаренко та сотенний осавул Никифор Бадека [11,с.238]. Безпосередньо у команді Мініха перебувало 817 козаків полку. Крім того, на Українській лінії знаходилося 260 переяславських козаків, у фортеці Азов – 174 піших козаки, 117 козаків проводили патрулювання в районі Ізюма [34,с.50]. Артилерія полку складалася з трьох легких півторафунтових гармат, які дозволяли успішно маневрувати на полі бою [43,арк.230]. Дністровська кампанія закінчилася безрезультатно для російського уряду, а козаки понесли значні втрати в сутичках із татарами та від хвороб. 20 тисячне татарське військо напало на український ар'єргард, який прикривав російську армію, що призвело до значних жертв.

Для кампанії 1739 р. царське командування планувало мобілізувати з Переяславського полку 2 345 козаків (1 234 – в армію Мініха та 1 111 – для охорони кордонів) [34,с.51]. Виявлений у фонді ГВК ЦДІА України рапорт переяславського полковника Семена Сулими свідчить, що вдалося мобілізувати лише 1 234 козаки (не враховуючи старшини) [44,арк.1–3].

Переяславський полк брав участь у «... Таучанской баталіи при взятті города Хотена, и при покоренні всей Молдавіи» [19,с.8]. Статистичні дані таблиці 6, складеної на основі рапорту полковника Семена Сулими, засвідчують, що в Хотинському поході було задіяно 1 332 козаки полку.

Табл. 6.

Участь Переяславського полку в Хотинському військовому поході 1739 р.*

Уряд	Виступило в похід	Втрати			Перебувало в різних походах на жовтень 1739 р.
		Загинуло	Потрапило до полону	Зникло безвісти	
Полковник	1	–	–	–	–
Полкова старшина	3	–	–	–	1
Сотники	10	–	–	–	3
Сотенна старшина	35	–	–	–	10
Старшинські діти	2	–	–	–	1
Значкові товариші	19	–	–	–	1

Артилеристи	28	1	–	–	7
Козаки	1234	15	2	1	68
Усього:	1332	16	2	1	91

* Таблицю складено автором на основі архівних фондів: ЦДІАК УКРАЇНИ. – Ф.51. – Оп.1. – Спр.124. – Арк.1–2.

Після взяття Хотина козаки Переяславського полку були відряджені з загоном миргородського полковника В.Капніста до австрійських кордонів. Вони взяли участь у розгромі турецького загону при Фокшанах і, взявши м. Сороку, через Трансильванію «з честю і славою великою» повернулися додому [11,с.243].

Під час російсько–турецької війни 1735 – 1739 рр. було залучено до «строєвої та обо-зної» служби 157 300 козаків [13,с.422], загинуло в боях та від хвороб майже 50 % козацької армії, що було наслідком бездарності російського командування та зневажливого ставлення до козаків. Головнокомандуючий російською армією Мініх, за словами російського історика В.Ключевського, – «...был человек, не жалевший людей, не останавливавшийся пред страшными жертвами для достижения малого успеха: результаты кампаний 1736 и 1739 гг. были ничтожны сравнительно с теми жертвами, которые были принесены. Гр. Миних был плохой главнокомандующий и в Ставучанской победе он не виноват...» [45,с.84].

Таким чином, козаки Переяславського полку, майже, кожен рік вирушали у військові походи, проливаючи кров за інтереси російського самодержавства. Лише в 1740 р. полк знаходився в Україні, охороняючи свої прикордонні форпости по Дніпру.

У 1741 р. генеральний обозний Яків Лизогуб збирав під Переяславом усі козацькі полки для огляду, а наступного року Переяславський полк на чолі з полковником Семеном Сулимою, разом з іншими трьома козацькими полками, був «комендированъ къ прикритію ея императорскаго величества границъ ...» [19,с.8], де перебував майже рік.

О.Апанович, досліджуючи українські збройні сили першої половини XVIII ст., прийшла до висновку, що під час російсько–турецької війни 1735 – 1739 рр. спостерігалось зменшення бойового значення лівобережного козацтва у складі російської армії, що було пов'язане з недооцінкою бойових якостей українського козацтва Мініхом та російським командуванням [34,с.176]. Козацтво все частіше використовувалося для допоміжної служби при російській армії як в мирний час, так і під час воєнних кампаній. Старшина та козаки Переяславського полку не були винятком.

Напередодні початку кампаній козаки полку мобілізувалися для будівництва фортець і укріплень; поладження доріг та мостів; поладнання гатей та переправ тощо. Під час бойових дій вони будували редути, ретраншементи та інші інженерно–фортифікаційні споруди.

Повернувшись із невдалого «Поднестрянского» походу, фельдмаршал Мініх 22 листопада 1738 р. радив генералу фон Левендалю «...иметь зело крепкую осторожность; и для того имеющийся в ведомстве вашем посты зело надёжнейшим образом укреплять, и лед на реке Днепру неотменно полонить, и засеками и протчим укреплять...» [11,с.256]. У результаті цих непотрібних заходів, наряди козаків Переяславського полку під керівництвом полкового обозного Семена Безбородька цілу зиму ламали кригу на Дніпрі від с. Трипілля і аж до самої Української лінії, а також рубали засіки в 2 і 3 ряди біля м. Канева та в інших містах. Сучасник подій П.Симоновський свідчив, що на цих роботах багато козаків «... от хлада и града погибли, а пользы чрез то государству никакой не принесли» [46,с.147]. У перших числах січня 1739 р. частина Переяславського полку знаходилася «... при крепости Киево–Печерской в команде главного командира хорунжого полкового Стародубского Носовича при прикрытии границы Его Императорского Величества» [10,арк.2]. Переяславські козаки насипали величезні старокиївські вали.

Список використаних джерел

1. Зеркаль С. Руїна козацько–селянської України в 1648 – 1764 – 1802 роках. Студія політично–адміністративних і соціально–економічних відносин в Україні в XVII–XVIII ст. – Новий Йорк: ЗДА, 1968. – 250 с.

2. ІР НБУ. – Ф.ІІ. – № 1864.
3. Апанович О.М. Збройні сили України першої половини XVIII ст. – К.: Наукова думка, 1969. – 224 с.
4. ІР НБУ. – Ф. І. – Спр. 64344.
5. Грушевський О.С. По катастрофі 1708 р. Розквартирування російських полків на Україні // Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. – Львів, 1907. – Т. LXXVIII. – С. 5 – 25.
6. Мельник Л.Г. Гетьманщина першої чверті XVIII століття: Навчальний посібник. – К.: ІЗМН, 1997. – 232 с.
7. Судиенко М. Материали для Отечественной истории. – К.: Изд. М.Судиенко, 1853. – Т. 1. – 307 с.
8. Гуржій О.І., Чухліб Т.В. Гетьманська Україна. – К.: Видавничий Дім «Альтернативи», 1999. – 304 с.
9. Письма и бумаги императора Петра Великого. – М.: «Наука», 1964. – Т. XI. – Вып. 2. – 743 с.
10. ЦДІАУК. – Ф. 1408. – Оп. 1. – Спр. 32. – 5 арк.
11. Максимович М. Бубнівська сотня // Хроніка 2000. – К.: Фонд сприяння розвитку мистецтв, 2001. – Вип. 45 – 46. – С. 218 – 262.
12. Ткаченко М. Канівська сотня Переяславського полку за Румянцевською ревізією (Студія з економічного та соціального життя Полтавського Подніпров'я) // Записки історично-філологічного відділу УАН. – К., 1926. – Кн. 7 – 8. – С. 242 – 306.
13. Дорошенко Д.І. Нарис історії України / Передмова І.О.Денисюка. – Львів: Світ, 1991. – 576 с.
14. Костомаров Н.И. Руина; Мазепа; Мазепинцы. Исторические монографии и исследования. – М.: Чарли, 1993. – 800 с.
15. Грушевский М.С. Очерк истории украинского народа / Сост. и ист.-биогр. очерк Ф.П.Шевченко, В.А.Смолия; Примеч. В.М.Рычки, А.И.Гуржия. – 2-е изд. – К.: Лыбидь, 1991. – 400 с.
16. Бантыш–Каменский Д.Н. История Малой России от водворения славян в сей стране до уничтожения гетманства. – К.: Час, 1993. – 656с.: ил.
17. ІР НБУ. – Ф. ІІ. – № Спр.1992. – 25 арк.
18. Черниговская летопись по новому списку (1587–1725) и коломацкие челобитные, с предисловием А.Лазаревского // Киевская Старина. – 1890. – Т. XXIX. – С. 97 – 110.
19. Сулимовский Архив. Фамильные бумаги Сулим, Скороуб и Войцеховичей XVII – XVIII в. – К., 1884. – 316 с.
20. Герасименко Н.О. Данило Апостол – гетьман Лівобережної України (1727 – 1734 рр.) // Український історичний журнал. – 1992. – №3. – С. 92 – 102.
21. Радакова Є. Українські козаки на Ладозькім каналі // Записки Наукового Товариства ім. Шевченка, Львів. – 1896. – Т. XII. – С.1 – 20.
22. Шевчук В. Про «журнал» чи діаріуш Пилипа Борзаківського та Павла Ладинського / Переклад із української книжної і примітки Валерія Шевчука // Київська Старовина. – 1994. – №3. – С.10 – 48.
23. ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 1593. – 10 арк.
24. ІР НБУ. – Ф. І. – Спр. 54337. – 235 арк.
25. Крупницький Б. Гетьман Данило Апостол і його доба (1727 – 1734). – Авгсбург: Накл. Т–ва Прихильників УВАН, 1948. – 192 с.
26. Іваненко А.О. Козацький компут як історичне джерело (на матеріалах ревізії Переяславського полку 1726 р.) // Україна: вчора, сьогодні, завтра: Зб. наук. праць / Ред. колегія: Вашкевич В.М. та ін. – К.: Вид–во «Стилос», 1999. – С. 41 – 47.
27. ІР НБУ. – Ф. І. – Спр. 65073. – 7 арк.
28. Источники Малороссийской истории, собранные Д.Н.Бантыш–Каменским и изданные О.Бодянским // Чтения в императорском Обществе истории и древностей российских при Московском университете. – М.: Унив. тип., 1859. – Кн. 1. – Ч. 2 (1691 – 1722). – С. 1 – 340.
29. Кривошея В.В. Українська козацька старшина. Ч. 1. Урядники гетьманської адміністрації: Реєстр. – К.: ІНВіП, 1997. – 103 с.
30. Кривошея В. Генеалогія українського козацтва. Переяславський полк. – К.: ВД «Стилос», 2004. – 417 с.

31. Костомаров Н.И. Павел Полуботок // Исторические произведения. Автобиография / Сост. и ист.-биограф. Очерк В.А.Замлинского; Примеч. И. Л. Бутича. – 2-е изд. – К.: Изд-во при Киев. ун-те, 1990. – с. 403 – 424.
32. Кривошея В.В. Національна еліта Гетьманщини (Персональний склад і генеалогія козацької старшини. 1648 – 1782 рр.) – К.: ІПіЕД НАНУ, 1998. – Ч. 1. – 269 с.
33. Кривошея В.В. Козацька еліта Гетьманщини. – К.: ІПіЕНДі м. І.Ф.Кураса НАНУ, 2008. – 452 с.
34. ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 3. – Спр. 19366. – 535 арк.
35. Апанович О.М. Збройні сили України першої половини XVIII ст. – К.: Наукова думка, 1969. – 224 с.
36. Багалея Д.И. Очерки из истории колонизации степной окраины Московского государства / Исслед. Д.И.Багалея. – М.: Изд. общ-ва истории и древностей Российских при Московском ун-те, 1887. – 614 с.
37. ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 1. – Спр. 88. – 10 арк.
38. Панашенко В.В. Значкові товариші // Українська козацька держава: витоки та шляхи історичного розвитку. – К.: Інститут історії України НАНУ, 2000. – Вип. 7. – С. 165 – 174.
39. Слабченко М.Е. Малорусский полк в административном отношении: Историко-юридический очерк. – Одесса: Техник, 1909. – 436 с.
40. ІР НБУ. – Ф. II. – Спр. 1984. – 19 арк.
41. Репан О.А. Мобілізація козаків Гетьманщини для воєнних походів у 1735 – 1739 роках // Київська Старовина. – 2000. – № 1. – С. 20 – 27.
42. Репан О.А. Іржа на лезі: Лівобережне козацтво і російсько-турецька війна 1735 – 1739 років. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 195 с.
43. ЦДІАК України. – Ф. 64. – Оп. 1. – Спр. 921. – 234 арк.
44. ЦДІАК України. – Ф. 51. – Оп. 1. – Спр. 124. – 4 арк.
45. Тодийчук О.В. Украина XVI – XVIII вв. в трудах Общества истории и древностей российских / АН УССР, Ин-т истории. – К.: Наук. думка, 1989. – 157 с.
46. Краткое описание о козацком малороссийском народе и о боевых его делах, собранное из разных историй иностранных, немецкой – Бишенга, латинской – Безольди, французской – Шевалье и рукописей русских, чрез Бунчукового Товарища Петра Симоновского 1765 года // Чтения в императорском Обществе истории и древностей российских при Московском университете. – М., 1847. – Т. 1. – С. 1 – 159.

Иваненко А.А. Участие Переяславского полка в военных кампаниях Российской империи

Освещается участие Переяславского полка в военных кампаниях, которые выпали на долю Российской империи в 1709–1739 гг. Рассмотрено количественные и качественные показатели полка, участие в боевых действиях.

Ключевые слова: *Переяславський полк, воєнні походи, російське правління.*

Ivanenko, A.O. Participation Perejaslavskogo Regiment in the campaigns of the Russian Empire

Article is devoted to participation regimental Perejaslavskyj in military campaigns that have be fallen to the Russian Empire in 1709–1739 years. There were consider the numerical and qualitative performance of regiment which takes part in hostilities.

Key words: *Pereyaslavsky regiment, military campaigns, the Russian government.*